

DOI: 10.26693/jmbs04.06.407

УДК 796.015.136:796.85

Задорожна О. Р.¹, Тімова Г. В.², Бобошко В. В.²

РЕАЛІЗАЦІЯ ТАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ НА РІЗНИХ ЕТАПАХ БАГАТОРІЧНОГО УДОСКОНАЛЕННЯ СПОРТСМЕНІВ У КАРАТЕ WKF: ДОСВІД ПРАКТИКИ

¹ Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського, Україна² ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського, Одеса, Україна

ozadorozhna@ukr.net

Стаття присвячена ставленню експертів з карате WKF до окремих реалізаційних положень тактичної підготовки на різних етапах багаторічного удосконалення спортсменів. Актуальність роботи зумовлена наявністю різних підходів до тактичної підготовки у спортивних єдиноборствах та, водночас відсутністю її цілісного розгляду та належного науково-методичного обґрунтування у нормативно-правових документах.

Мета дослідження – з'ясувати ставлення фахівців з карате WKF до реалізації тактичної підготовки на різних етапах багаторічного удосконалення спортсменів.

Були використані методи: теоретичний аналіз, документальний, узагальнення даних літератури та мережі Інтернет, експертне оцінювання та математичної статистики.

У науково-методичній літературі та нормативно-правових документах, присвячених тактичній підготовці у спортивних єдиноборствах, наявна диспропорція уваги дослідників щодо різних складових тактичної підготовленості спортсменів. Перевагу надано розробці та експериментальній перевірці засобів та методів тактичної підготовки у поєднанні з технічною. Водночас тактичне мислення, тактичні знання та контроль тактичної підготовленості спортсменів висвітлені фрагментарно.

У статті наведено результати експертного оцінювання реалізаційних положень тактичної підготовки на різних етапах багаторічного удосконалення у карате WKF. Встановлено, що фахівці з карате WKF здебільшого одноголосні в оцінюванні таких положень: чинників, які впливають на стратегію підготовки до конкретних змагань (коефіцієнт конкордації становив 0,59–0,81); розділів інформації «Основи тактики у спорті» (0,55–0,79), «Змагальна діяльність» (0,62–0,74), «Теоретико-методичні основи підготовки спортсменів» (0,59–0,67); словесних методів тактичної підготовки (0,59–0,77); наочних методів (0,58–0,86); наочних засобів

(0,52–0,93); практичних методів (0,57–0,75); засобів та методів контролю тактичної підготовленості спортсменів (0,65–0,72). Найменш узгодженими думки фахівців з карате були у запитанні щодо пріоритетності напрямів тактичної підготовки.

Ключові слова: спортивні єдиноборства, тактична підготовка, спортивна майстерність, реалізаційні положення, інформація.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконувалося відповідно до НДР Львівського державного університету фізичної культури «Теоретико-методичні основи управління тренувальним процесом та змагальною діяльністю в олімпійському, професійному та адаптивному спорті», № державної реєстрації 0116U003167.

Вступ. Одним з пріоритетних напрямів удосконалення системи підготовки у спортивних єдиноборствах є пошук найбільш ефективних шляхів реалізації тактичної підготовки [1–3]. На думку багатьох авторів [2, 4–6], акцент при цьому слід робити на розширенні арсеналу дій та удосконаленні тих фізичних якостей, які дозволяють максимально ефективно виконувати техніко-тактичні дії в умовах тренувальної та змагальної діяльності. Вирішення цього завдання фахівці з різних видів спортивних єдиноборств вбачають у розробці та експериментальній перевірці ефективності інноваційних засобів та методів тактичної підготовки [4, 7–9]. При цьому у більшості наукових публікацій та нормативно-правових документів (програми для ДЮСШ, СДЮШОР, ШВСМ та спеціалізованих навчальних закладів спортивного профілю) реалізацію тактичної підготовки на усіх етапах багаторічного удосконалення заплановано у поєднанні з технічною [10–13]. Проте, якщо алгоритм реалізації технічної підготовки є чітким та структурованим, тактична підготовка здебільшого описана фрагментарно [2–6]. Увага фахівців присвячена переважно

застосуванню засобів та методів тактичної підготовки у поєднанні з технічною, тоді як питання формування спеціальних знань у межах тактичної підготовки, способів оцінювання тактичної підготовленості та ряд інших практично не знайшли відображення у науково-методичній літературі. Ця ситуація простежується у більшості видів спортивних єдиноборств та у карате зокрема. Це, своєю чергою, формує актуальну науково-прикладну проблему зі створення організаційно-методологічних основ системи тактичної підготовки у карате WKF.

Мета дослідження – з'ясувати ставлення фахівців з карате WKF до реалізації тактичної підготовки на різних етапах багаторічного удосконалення спортсменів.

Матеріал та методи дослідження. Теоретичний аналіз, документальний метод, узагальнення даних літератури та мережі Інтернет дозволили виявити проблемне поле тактичної підготовки у спортивних єдиноборствах.

На наступному етапі дослідження було використано метод експертного оцінювання. Експертами були шість фахівців з карате WKF (середній стаж їх тренерської діяльності становив понад 11 років), серед яких: 1 суддя міжнародної та європейської категорій, 2 майстри спорту України міжнародного класу, 4 майстри спорту України та 2 члени національної збірної команди України. Кожному експертові було запропоновано у письмовій формі заповнити бланк (анкету), висловивши думку у дискретній шкалі (шляхом ранжування окремих факторів –

положень тактичної підготовки). Загалом до бланку оцінювання було включено десять змістових запитань щодо тактичної підготовки спортсменів у карате. Значущість (пріоритетність) положень тактичної підготовки визначалася за допомогою середнього рангу (середнього арифметичного усіх рангів, присвоєних окремому положенню на певному етапі) та номеру згідно відносної значущості (рейтинг положень тактичної підготовки на окремих етапах, сформований на основі середніх рангів). Для підтвердження достовірності проведення письмової експертизи було визначено рівень узгодженості думок за допомогою коефіцієнта конкордації Кендела (W). Статистичну достовірність останнього перевірено за допомогою критерія χ^2 (хі квадрат, або критерій Пірсона). Обидва показники було визначено відповідно до загальноприйнятого алгоритму [14].

Статистичний аналіз. За допомогою використання програмного забезпечення (Microsoft Excel та Statistica для Windows 10) визначали: середнє арифметичне, коефіцієнт конкордації (W), критерій Пірсона.

Результати дослідження. Аналіз результатів експертного оцінювання засвідчив, що у більшості запитань узгодженість думок фахівців з карате WKF була достатньою та високою, що підтверджено відповідними коефіцієнтами конкордації (**табл. 1**).

На думку фахівців з карате, серед напрямів тактичної підготовки найбільш значущим на етапах ПП та ПБП є оволодіння основними елементами, прийомами, варіантами тактичних дій (середні

Таблиця 1 – Узгодженість думок експертів-фахівців з карате WKF щодо положень тактичної підготовки на різних етапах багаторічного удосконалення спортсменів-єдиноборців (n=6, p<0,05)

Положення тактичної підготовки	Коефіцієнт конкордації Кендела					
	Етапи багаторічної підготовки					
	ПП	ПБП	СБП	ПдВД	МРІМ	ЗІП
Напрями тактичної підготовки	0,88	0,8	0,0001*	0,32*	0,38*	0,33*
Чинники, які впливають на стратегію підготовки до конкретних змагань	0,81	0,7	0,59	0,44	0,23*	0,15*
Розділ інформації «Основи тактики у спорті»	0,78	0,79	0,28*	0,65	0,55	0,59
Розділ інформації «Змагальна діяльність»	0,69	0,74	0,39	0,38	0,62	0,66
Розділ інформації «Теоретико-методичні основи підготовки спортсменів»	0,67	0,59	0,49	0,6	0,42	0,49
Словесні методи тактичної підготовки	0,77	0,75	0,37	0,44	0,62	0,59
Наочні методи тактичної підготовки	0,78	0,78	0,86	0,58	0,19*	0,44*
Наочні засоби тактичної підготовки	0,93	0,89	0,49	0,68	0,64	0,52
Практичні методи тактичної підготовки	0,75	0,72	0,58	0,57	0,7	0,62
Засоби та методи контролю тактичної підготовленості спортсменів	0,72	0,7	0,65	0,66	0,72	0,67

Примітки: * – положення, щодо яких узгодженість думок експертів була недостовірною ($\chi^2 p < \chi^2 T$).

ПП – етап початкової підготовки; ПБП – етап попередньої базової підготовки; СБП – етап спеціалізованої базової підготовки; ПдВД – етап підготовки до вищих досягнень; МРІМ – етап максимальної реалізації індивідуальних можливостей; ЗІП – етапи збереження вищої спортивної майстерності та поступового зниження досягнень.

ранги – 1,33 та 1,5 відповідно), на етапі СБП – вивчення інформації, необхідної для практичної реалізації тактичної підготовленості (2,66), на етапах ПдВД та МРІМ – практична реалізація тактичної підготовленості (1,92 та 1,83 відповідно). Водночас на етапі ЗіП середній ранг відразу трьох напрямів (вивчення інформації, необхідної для практичної реалізації тактичної підготовленості; практична реалізація тактичної підготовленості та удосконалення тактичного мислення) був однаковим – 2,33.

Серед запропонованих чинників, що визначають стратегію підготовки до змагань, на етапах ПП та ПБП перевагу було надано рівню техніко-тактичної підготовленості спортсмена або команди (середній ранги – 1,16 та 1,5 відповідно). Починаючи з етапу СБП, вирішальну роль повинна відігравати функціональна підготовленість та психологічний стан спортсмена або команди (1,66–2,08).

У розділі «Основи тактики у спорті» на етапах ПП та ПБП передбачувано пріоритетною була тема: «Значення тактики у спорті та в обраному виді» (середній ранги – 1,0 та 1,67 відповідно), а на етапах СБП та ПдВД – «Форми тактики» (3,17 та 2,67 відповідно). На етапі МРІМ дві теми були рівноцінними: «Взаємозв'язок спеціалізованих відчуттів спортсмена з тактикою» та «Сучасні тенденції розвитку тактики обраного виду спорту» (3,5). Несподівано для нас тема: «Різновиди та зміст тактичних прийомів і дій» була оцінена як найбільш важлива лише на етапі ЗіП (2,83).

У розділі інформації «Змагальна діяльність» для удосконалення тактичної майстерності спортсменів-каратистів на етапах ПП, ПБП та СБП найбільш значущою експерти вважають тему: «Правила змагань» (середній ранг – 1,17–2,0). На етапах ПдВД та ЗіП пріоритет слід надавати темі: «Індивідуальні стилі змагальної діяльності» (3,0 та 1,67 відповідно), а на етапі МРІМ – темі: «Міжнародна система змагань» (2,33).

Ієрархія тем у розділі: «Теоретико-методичні основи тактичної підготовки спортсменів» була такою. На етапах ПП та ПБП перше місце у рейтингу посіла тема: «Основи тактичної підготовки у спорті» (середній ранг – 1,5) на етапі СБП – «Методи та засоби тактичної підготовки спортсменів» (2,67), на наступних етапах – «Формування тактичного плану та вибір тактичної схеми» (1,5–2,83).

Для вивчення вище згаданих тем фахівці з карате пропонують використовувати такі словесні методи: на етапі ПП – розповідь (середній ранг – 1,25), ПБП та СБП – пояснення (1,5 та 1,67 відповідно), ПдВД, МРІМ, ЗіП – аналіз і обговорення (2,0). 3–поміж запропонованих наочних засобів на етапах ПП та ПБП є актуальними навчальні фільми

(середній ранг – 1,0), а на наступних – відеозаписи (1,67–2,0). У групі практичних методів на усіх етапах найбільш значущим є тренування з партнером (від 1,5 до 2,5).

Для оцінювання тактичної підготовленості на етапах ПП, ПБП та СБП фахівці з карате вважають найбільш значущими контрольні нормативи (середній ранг – 1,17–1,67), на наступних – участь у контрольних змаганнях (1,67–1,83). При цьому на етапах МРІМ та ЗіП не менш важливим є аналіз показників змагальної діяльності.

Обговорення отриманих результатів. Аналіз науково-методичної літератури у межах тактичної підготовки у різних видах спортивних єдиноборств вказує на те, що більшість робіт присвячена використанню інтерактивних технологій [2–5]. Натомість інші положення тактичної підготовки висвітлені фрагментарно. Про це свідчать й відповідні нормативно-правові документи, у яких відсутнє належне теоретико-методичне обґрунтування тактичної підготовки на різних етапах багаторічного удосконалення [9–13]. Водночас дискусійними залишаються запитання щодо формування теоретичних знань, які є підґрунтям для практичної реалізації тактичної підготовленості в умовах тренувальної та змагальної діяльності, обсягів годин, відведених на тактичну підготовку у річному макроциклі підготовки, та специфіки поєднання тактичної підготовки з іншими сторонами на різних етапах. Частково ці питання були вирішені у роботах Л. Г. Рижкової, присвячених тактичній підготовці спортсменів у фехтуванні [4]. Проте в інших видах спортивних єдиноборств, у тому числі в карате, вони потребують більш ґрунтового вивчення.

Аналіз результатів експертного оцінювання вказав на те, що для фахівців з карате WKF характерна достатня та висока узгодженість думок щодо більшості положень тактичної підготовки, а саме: напрямів тактичної підготовки спортсменів (на етапах ПП, ПБП коефіцієнт конкордації становив 0,8–0,88); чинників, які впливають на стратегію підготовки до конкретних змагань (на етапах ПП, ПБП, СБП – 0,59–0,81); розділів інформації «Основи тактики у спорті» (на усіх етапах, окрім СБП, – 0,55–0,79); «Змагальна діяльність» (на усіх етапах, окрім СБП та ПдВД, – 0,62–0,74); «Теоретико-методичні основи підготовки спортсменів» (на етапах ПП, ПБП, ПдВД – 0,59–0,67); словесних методів тактичної підготовки (на усіх етапах, окрім СБП та ПдВД, – 0,59–0,77); наочних методів (на усіх етапах, окрім МРІМ та ЗіП, – 0,58–0,86); наочних засобів (на усіх етапах, окрім СБП, – 0,52–0,93); практичних методів (на усіх етапах – 0,57–0,75); засобів та методів контролю тактичної підготовленості спортсменів (на усіх етапах – 0,65–0,72).

Найменш узгодженими думки фахівців з карате WKF були у запитанні щодо пріоритетності напрямів тактичної підготовки на етапах СБП, ПдВД, МРІМ, ЗіП. Це дозволяє стверджувати про наявність єдиного підходу до реалізації тактичної підготовки, зокрема до добору засобів та методів підготовки, вивчення інформації, необхідної для успішної реалізації тактичної підготовленості спортсменів, а також способів її оцінювання.

Висновки. У науково-методичній літературі та нормативно-правових документах, присвячених тактичній підготовці у спортивних єдиноборствах, наявна диспропорція уваги дослідників щодо різних складових тактичної підготовленості спортсменів. Перевагу надано розробці та експериментальній перевірці засобів та методів тактичної підготовки у поєднанні з технічною. Водночас тактичне ми-

слення, тактичні знання та контроль тактичної підготовленості спортсменів висвітлені фрагментарно. Для експертів з карате WKF характерна достатня та висока узгодженість думок у більшості запитань щодо тактичної підготовки за винятком запитання щодо її напрямів на етапах СБП–ЗіП. Це дозволяє стверджувати про наявність єдиного підходу до реалізації тактичної підготовки, зокрема до добору засобів та методів підготовки, вивчення інформації, необхідної для успішної реалізації тактичної підготовленості спортсменів, а також способів її оцінювання.

Перспективи подальших досліджень передбачають визначення думок провідних фахівців з інших видів спортивних єдиноборств щодо реалізації тактичної підготовки на різних етапах багаторічного удосконалення спортсменів.

References

1. Platonov VN. *The system of preparation of athletes in the Olympic sport. General theory and its practical applications: the textbook [for trainers]: in 2 books.* Kiev; Olympus Lit. 2015; 1: 350–400. [Russian]
2. Kovalenko IM, Ratov AM. Features of the technical and tactical training of judo students at the Department of Sport Improvement. *Bulletin of Chernihiv National Pedagogical University. Physical Education and Sports.* 2015; 129(4): 92–5. [Ukrainian]
3. Arziutov G, Iermakov S, Bartik P, Nosko M, Cynarski WJ. The use of didactic laws in the teaching of the physical elements involved in judo techniques, “Ido Movement for Culture. *Journal of Martial Arts Anthropology.* 2016; 16(4): 21–30. doi: 10.14589/ido.16.4.4
4. Ryzhkova LG. Effectiveness of the application of actions in fights of fencers, differing in the way of the management of a sword. *Extreme human activity: scientific method journal.* 2015; 3(36): 56–9. [Russian]
5. Kriventsova I, Iermakov S, Bartik P, Nosko M, Cynarski WJ. Optimization of student-fencers' tactical training. *Ido Movement for Culture – Journal of Martial Arts Anthropology.* 2017; 17(3): 21–30. doi: 10.14589/ido.17.3.3
6. Kiprich S, Donets O. Theoretical analysis of the problem of individualization and modeling in sports training of martial arts. *Young sports science of Ukraine: Sb sciences etc from the field of physical culture and sports.* L. 2010; 14(I): 125–30. [Ukrainian]
7. Allerdissen M, Guldenpenning I, Schack T, Blasing B. Recognizing fencing attacks from auditory and visual information: A comparison between expert fencers and novices. *Psychology of Sport and Exercise.* 2017; 31(1): 123–30. doi: 10.1016/j.psychsport.2017.04.009
8. Chen TLW, Wong DWC, Wang Y, Ren S, Yan F, Zhang M. Biomechanics of fencing sport: A scoping review. *PLoS ONE.* 2017; 12(2): e0171578. doi: 10.1371/journal.pone.0171578
9. Ost'yanov VN, Antonov SA, Komisarenko GI, Matvienko GG, Shevchuk YuV. *Boxing: Teach program for children's and youth sports schools, specialized children–youth schools of the Olympic reserve, schools of higher sporting skills and schools of the Olympic reserve.* K; 2004. 95 p. [Ukrainian]
10. Busol VA. *Fencing: teach. program for children's and youth sports schools, specialized children–youth schools of the Olympic reserve, schools of higher sporting skills and schools of the Olympic reserve.* K; 2014. 50 p. [Ukrainian]
11. Judo: teach. program for children's and youth sports schools, specialized children–youth schools of the Olympic reserve, schools of higher sporting skills and schools of the Olympic reserve [digital resource]. Available from: http://dsmsu.gov.ua/media/2014/05/22/55/programma_dzudo.pdf [Ukrainian]
12. Koshcheev OS. *Taekwondo WTF: Teach. program for children's and youth sports schools, specialized children–youth schools of the Olympic reserve, schools of higher sporting skills and schools of the Olympic reserve.* K; 2009. 86 p. [Ukrainian]
13. Bogdan IO. *Karate WKF: Navchalna programa dlya dityacho–yunatskih sportivnih shklyu.* K; 2014. 43 p. [Ukrainian]
14. Shiyan BM, Edinak GA, Petrishin YuV. *Naukovi doslidzhennya u flzichnomu vyhovanni ta sporti: naukoviy posibnik [dlya fakult flz vyh i sp vischih navch zakladiv II–IV rivniv akreditatsiyi].* Kam'yanets–Podilskiy: TOV «Drukarnya Ruta»; 2012. 280 p. [Ukrainian]

УДК 796.015.136:796.85

**РЕАЛИЗАЦИЯ ТАКТИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ
НА РАЗНЫХ ЭТАПАХ МНОГОЛЕТНЕГО УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ
СПОРТСМЕНОВ В КАРАТЕ WKF:
ОПЫТ ПРАКТИКИ**

Задорожна О. Р., Титова А. В., Бобошко В. В.

Резюме. Статья посвящена отношению экспертов по каратэ WKF к отдельным реализационным положениям тактической подготовки на разных этапах многолетнего совершенствования спортсменов. Актуальность работы обусловлена наличием разных подходов к тактической подготовке в спортивных единоборствах и, одновременно, отсутствием ее целостного рассмотрения и надлежащего научно-методического обоснования в нормативно-правовых документах.

Цель исследования – выяснить отношение специалистов по каратэ WKF к реализации тактической подготовки на разных этапах многолетнего совершенствования спортсменов.

Были использованы методы: теоретический анализ, документальный, обобщение данных литературы и сети Интернет, экспертная оценка и математической статистики.

В научно-методической литературе и нормативно-правовых документах, посвященных тактической подготовке в спортивных единоборствах, присутствует диспропорция внимания исследователей к разным составляющим тактической подготовленности спортсменов. Предпочтение отдано разработке и экспериментальной проверке средств и методов тактической подготовки в сочетании с технической. В то же время тактическое мышление, тактические знания и контроль тактической подготовленности спортсменов освещены фрагментарно.

В статье приведены результаты экспертной оценки реализационных положений тактической подготовки на разных этапах многолетнего совершенствования в каратэ WKF. Установлено, что специалисты по каратэ WKF в основном единодушны в оценке таких положений: факторов, влияющих на стратегию подготовки к конкретным соревнованиям (коэффициент конкордации составил 0,59–0,81); разделов информации «Основы тактики в спорте» (0,55–0,79), «Соревновательная деятельность» (0,62–0,74), «Теоретико-методические основы подготовки спортсменов» (0,59–0,67); словесных методов тактической подготовки (0,59–0,77), наглядных методов (0,58–0,86), наглядных средств (0,52–0,93), практических методов (0,57–0,75); средств и методов контроля тактической подготовленности спортсменов (0,65–0,72). Наименее согласованными мнения специалистов по каратэ были в вопросе о приоритетности направлений тактической подготовки.

Ключевые слова: спортивные единоборства, тактическая подготовка, спортивное мастерство, реализационные положения, информация.

UDC 796.015.136:796.85

**Implementation of Tactical Training at Different Stages
of Long-Term Improvement of Athletes in Karate WKF:
Practical Experience**

Zadorozhna O. R., Titova A. V., Boboshko V. V.

Abstract. One of the priority directions of improving the system of training in martial arts is the search for the most effective ways of implementing tactical training. In the opinion of many authors, the emphasis should be on expanding the arsenal of actions and improving the physical qualities that allow the most effective performing of technical and tactical actions in the conditions of training and competitive activities. That is why the article deals with the attitude of karate WKF experts to separate implementation provisions of tactical training at various stages of long term improvement of athletes. The urgency of the work is due to the availability of different approaches to tactical training in sports and at the same time the lack of its holistic consideration and proper scientific and methodological substantiation in the legal documents.

The purpose of the study was to find out the attitude of karate WKF professionals towards the implementation of tactical training at various stages of long term improvement of athletes.

Material and methods. We used the following methods: theoretical analysis, documentary, generalization of literature data and the Internet, expert evaluation and mathematical statistics.

Results and discussion. The obtained results of an expert evaluation of the implementation provisions of tactical training at various stages of long term improvement in karate WKF showed different opinions of karate WKF experts when evaluating the following provisions: factors influencing the strategy of preparation for specific competitions (coefficient of concordance was 0.59–0.81); sections of information "Fundamentals of tactics in

sports" (0,55–0,79), "Competitive activity" (0,62–0,74), "Theoretical and methodological basis of training of athletes" (0,59–0,67); verbal methods of tactical training (0,59–0,77); visual methods (0,58–0,86); visual means (0,52–0,93); practical methods (0,57–0,75); means and methods of control of tactical fitness of athletes (0,65–0,72). The questionnaires were mostly unanimous. The least agreed opinions of karate experts were in the question of priority directions of tactical training.

Conclusion. In scientific–methodical literature and regulatory documents concerning tactical training in martial arts, there is a disproportionate attention of researchers to the various components of tactical fitness of athletes. Advantage is given to the development and experimental testing of tactical training tools and methods in conjunction with techniques. At the same time tactical thinking, tactical knowledge and control of tactical readiness of athletes were covered fragmentarily.

Keywords: sports martial arts, tactical training, sports skills, implementation provisions, information.

The authors of this study confirm that the research and publication of the results were not associated with any conflicts regarding commercial or financial relations, relations with organizations and/or individuals who may have been related to the study, and interrelations of coauthors of the article.

Стаття надійшла 06.08.2019 р.
Рекомендована до друку на засіданні редакційної колегії після рецензування